

Диба Михайло Іванович,
д.е.н., професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ БАНКІВСЬКОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА НАДНАЦІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

***Анотація:** Розглянуто етапи становлення регулювання банків на наднаціональному рівні. Визначено специфіку кожного етапу становлення регулювання на наднаціональному рівні. Охарактеризовано вплив міжнародних інституцій на формування системи банківського регулювання на наднаціональному рівні.*

***Ключові слова:** банки, регулювання, фінансові посередники, наднаціональний рівень регулювання банків*

У другій половині ХХ ст., яка характеризується глобалізацією грошових ринків, тобто поступовим перетворенням національних грошових ринків у єдиний загальносвітовий простір, діяльність центральних банків розвивається у трьох напрямках: співробітництво центральних банків на міждержавному рівні; співпраця центральних банків з міжнародними валютно-кредитними і фінансовими організаціями; створення наднаціональних центральних банків, що є безумовно актуальним за сьогодення.

Банківське регулювання на наднаціональному рівні пройшло декілька етапів становлення, серед яких можна виділити:

1-й етап, який розпочався зі створення у 1930 р. Банку міждержавних розрахунків (БМР) в місті Базель, Швейцарія. До його функцій слід віднести: сприяння співробітництву між центральними банками; забезпечення сприятливих умови для проведення центральними банками міжнародних фінансових операцій; представлення у ролі довіреної особи або агента центральних банків - членів БМР у проведенні міжнародних розрахунків.

Акціонерами банку є майже всі європейські центральні банки, а також центральні банки Австралії, Японії, Канади, Південно-Африканської республіки. США представлені у БМР не ФРС, а групою комерційних банків, проте ФРС має тісні зв'язки з БМР. Центральні банки є акціонерами БМР і одночасно його клієнтами, тому БМР часто називають банком центральних банків.

2-й етап розпочався з 1944 рік – підписання країнами-учасницями Бреттон-Вудських угод, в яких були ухвалені первинні стратегічні в цьому напрямі рішення і створені основні (наднаціональні) «органи глобалізації» – Міжнародний валютний фонд, Світова організація торгівлі та Світовий банк.

Оскільки МВФ провадить активну політику у різних країнах світу, то хотілося б детальніше розглянути та охарактеризувати принципи його діяльності.

Міжнародний валютний фонд, створений для технічного регулювання міжнародної валютно-фінансової ліквідності через систему платіжних балансів наприкінці ХХІ ст., почав виконувати функцію регулятора фінансових потоків світового фінансового ринку. Міжнародний валютний фонд будував свою концепцію регулювання світових фінансових ринків на монетаристській теорії ринкового регулювання.

Міжнародний валютний фонд узяв участь у регулюванні світових фінансових ринків із середини 1980-х років, після фінансової кризи зовнішньої заборгованості країн, що розвиваються. МВФ брав активну участь у реструктуризації боргів цих країн, а також почав самостійно надавати кредити під проведення структурних економічних реформ у проблемних країнах. Кредити МВФ у 1990-х роках були вбудованими регуляторами світового і національних ринків, оскільки вони передбачали виконання урядами країн жорстких вимог стабілізаційних програм. Як правило, стабілізаційні програми передбачали:

- таргетування грошової маси;
- установлення валютних курсів;
- скорочення державних видатків;
- девальвація національної валюти;
- граничний розмір бюджетного дефіциту;
- граничні межі інфляції тощо [1, с. 65].

Перераховані засоби передбачають регулювання фінансового ринку, відповідно до монетаристської теорії, шляхом регулювання грошової маси, оскільки контроль обсягу грошової маси забезпечить регульовану інфляцію. Але обсяг грошової маси в обігу може вплинути на інфляцію лише за умов незмінної швидкості грошового обороту.

Таргетування грошової маси застосовувалось як найбільш дієвий і простий засіб регулювання інфляції, який передбачає, що кількість грошей може змінюватись залежно від прогнозних трендових показників ВВП, швидкості грошового обігу, мультиплікатора грошової бази. Недоліком цього інструменту було те, що не завжди вдавалося досягати запланованих обсягів грошової маси і це, у свою чергу, викликало сумніви в його ефективності.

Забезпечуючи стабільність валютного ринку, МВФ намагався нав'язувати окремим країнам установлення цільових курсів валют. Регулювання валютних курсів відбувалось зазвичай двома шляхами: встановленням фіксованого валютного курсу і фіксованого обмінного курсу валют. Фіксація валютного курсу може забезпечуватися шляхом створення валютних союзів чи прив'язкою національних валют країн, що розвиваються, до більш стабільних валют світу. Використовуючи фіксацію валютних курсів, уряди країн, що розвиваються, мають можливість зменшити витрати на здійснення валютних операцій,

зменшити мінливість курсів національних валют. Основним недоліком цього інструменту регулювання є втрата самостійності у проведенні грошово-кредитної політики.

Фіксація обмінних курсів валют забезпечує стабільність національної валюти, шляхом підтримки вартості національної валюти щодо валюти іншої країни чи групи країн. Цей інструмент регулювання має ряд недоліків: втрата самостійності у проведенні грошово-кредитної політики; виникає можливість здійснення валютних спекуляцій, великі обсяги яких можуть викликати зміни у паритетах валют і знизити рівень стабільності національної валюти; обґрунтований обмінний курс встановлює пряму залежність від рівня цін на внутрішньому ринку.

Зазначені інструменти регулювання світового фінансового ринку не були ефективними, оскільки встановлені нормативні значення показників не завжди відповідали дійсності і не досягалися і через це підвищувався рівень нестабільності національних ринків. МВФ не приділяв уваги кредитуванню

реальної економіки та функціонуванню ефективної банківської системи, в деяких випадках намагаючись зменшити інфляцію, сприяв зниженню ліквідності банківської системи.

3-й етап У середині 70-х років створено Комітет з банківського регулювання та нагляду. Ініціаторами створення Комітету виступили центральні банки Бельгії, Великобританії, Італії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, США, Франції, ФРГ, Швейцарії, Швеції та Японії. Неофіційно його ще називають Базельським Комітетом (за місцезнаходженням) або Комітетом Кука (за ім'ям одного з директорів Банку Англії, який очолював цей комітет).

Країни у Комітеті представлені центральними банками або іншими органами, які відповідно до національного законодавства несуть відповідальність за регулювання банківської діяльності та нагляд. Юридично Комітет не володіє наднаціональними повноваженнями стосовно регулювання діяльності банків та здійснення нагляду, але недооцінити його важливу роль у процесі становлення наднаціональних органів вкрай важко. На основі дослідження світового банківського досвіду він розробляє принципи ефективного банківського нагляду і директиви (рекомендації), в яких викладені процедури аналізу банківських ризиків і критерії їх оцінки, визначені методи управління ризиками і шляхи забезпечення прозорості банківської діяльності.

Комітет надає можливість усім країнам скористатися його рекомендаціями з урахуванням особливостей національної економіки і, зокрема, банківської системи. Зважаючи на високий авторитет комітету, підготовлені ним директиви враховуються центральними банками, регулятивно-наглядовими органами та банківськими установами у багатьох країнах світу і стають, як правило, невід'ємною частиною банківського законодавства.

Комітет традиційно підтримує тісні зв'язки з регіональними професійними організаціями банківського нагляду.

4-й етап. У 1990 р. була створена регіональна група банківського нагляду країн Центральної та Східної Європи. Комітет надає групі спеціальні експертні рекомендації щодо створення і функціонування банків, організації банківського нагляду, підготовки законодавчої бази в умовах ринкової трансформації економіки. НБУ активно контактує з членами групи, бере участь у роботі органів групи.

5-й етап. Підписання Маастріхського договору та утворення у 1998 році Європейського Центрального Банку (ЄЦБ), а в подальшому Європейської системи центральних банків (ЄСЦБ) [2, с.24].

Отже, нині банківське регулювання на наднаціональному рівні – це складна інтернаціональна система, яка пройшла тривалий час формування. Наразі вона із значними зусиллями протистоїть глобальним викликам, світовим фінансовим кризам. Звісно, що система зіштовхується із глобальними викликами різного характеру, тому її вигляд, склад буде змінюватися під впливом різних чинників.

Список використаних джерел:

1. Диба М.І. Еволюція банківського регулювання на наднаціональному рівні / Є. А. Поліщук, М.І. Диба // Банківська справа. – 2012. – №3. – С. 19-26.
2. Амитай Этциони «От империи к сообществу: новый подход к международным отношениям» / Пер. с англ. под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Ладомир, 2004. – 384 с.

Mykhaylo Ivanovych Dyba,

Doctor of science in Economics, professor, professor of chair of management in banking,

SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”

STAGES OF BANKING REGULATION AT THE SUPRANATIONAL LEVEL

Annotation: *The stages of formation of regulation of banks at the supranational level are considered. The specifics of each stage of regulation formation at the supranational level are determined. The influence of international institutions on the formation of the banking regulation system at the supranational level is described.*

Key words: *banks, regulation, financial intermediaries, supranational level banking regulation.*